

Gelişmekte Olan Ülkelerde Küreselleşmenin Ekonomik Kalkınma Üzerindeki Etkisi: Panel Veri Analizi

The Impact of Globalization on Economic Development in Developing Countries: Panel Data Analysis

Ali Altuner¹ ve Doğan Keşap²

¹Doç. Dr., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, ali.altuner@erdogan.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7362-8198

²Arş. Gör., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, dogan.kesap@erdogan.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7338-0698

MAKALE BİLGİSİ

Anahtar Kelimeler

*Küreselleşme,
Ekonomik Kalkınma,
Gelişmekte Olan Ülkeler,
Panel Veri Analizi*

Makale Geçmişi:

*Geliş Tarihi: 15 Haziran 2021
Kabul Tarihi: 4 Ekim 2021*

ARTICLE INFO

Keywords

*Globalization,
Economic Development,
Developing Countries,
Panel Data Analysis.*

Article History:

*Received: 15 June 2021
Accepted: 4 October 2021*

ÖZET

Dünya, her geçen gün daha küresel bir hal almaktadır. 1990'lı yıllarda popülerleşen küreselleşme bazı görüşlere göre ekonomik krizlerden çevresel bozulmalara kadar pek çok sorunun kaynağı iken, bazı görüşlere göre ise tüm fırsatların temeli olarak kabul edilmektedir. Çalışmada bu alandaki tartışmalara katkı sağlamak için seçilmiş 34 gelişmekte olan ülkede ekonomik, sosyal ve politik boyutlarıyla küreselleşmenin ekonomik kalkınmaya etkisi araştırılmıştır. Bu amaçla, 1990-2018 dönemine ait yıllık veriler kullanılarak statik panel veri analizi gerçekleştirilmiştir. Ampirik analiz kapsamında F ve LR testi katsayı tahmininde klasik regresyon modelinin geçerli olmadığını göstermiş ve buna bağlı olarak yapılan hausman speksifikasyon testi sonucunda tesadüfi etkiler modelinin kullanılmasına karar verilmiştir. Tahmin sonucunda, genel olarak küreselleşmenin ekonomik kalkınmada pozitif bir etkiye sahip olduğu görülmüştür. Alt boyutlar açısından elde edilen bulgular ise ekonomik ve politik küreselleşmenin ekonomik kalkınma üzerinde herhangi bir anlamlı etkiye sahip olmadığını göstermiştir. Bununla birlikte sosyal açıdan küreselleşmenin ekonomik kalkınmayı olumlu yönde etkilediği tespit edilmiştir. Bu bulgular, ekonomik kalkınmaya ulaşmak amacıyla uygulanacak politikalarda küreselleşmenin yaratacağı etkilerin göz önünde bulundurulması gerektiğini ortaya koymaktadır.

ABSTRACT

The world has become even more global today. While globalization, which became popular in the 1990s, is the source of many problems from economic crises to environmental degradation in some points of view, it is accepted as the basis of all opportunities according to others. In order to contribute to the discussions in this field, this study investigates the effect of globalization on economic development in 34 selected developing countries. For this purpose, static panel data analysis is carried out using annual data for the period 1990-2018. Within the scope of the empirical analysis, the F and LR tests showed that the classical regression model was not valid in coefficient estimation, and it was decided to use the random effects model with the hausman speciation test based on this. As a result of estimation, it has been seen that globalization in general has a positive role in economic development. The findings obtained in terms of sub-dimensions show that economic and political globalization do not have any significant effect on economic development. However, it has been determined that globalization in social terms has a positive effect on economic development. These findings reveal that the effects of globalization should be taken into account in policies to be implemented in order to achieve economic development.

Sanayi devrimiyle birlikte ülkelerin sanayileşme hamlelerine girişmesi sonucu başlayan ve günümüze kadar dönemseller kesintiler dışında artarak devam eden dünya ticareti, ülke sınırlarının giderek daha çok dış dünyaya açılmasını sağladı. Bunun sonucunda uluslar, hiç olmadıkları kadar birbirine yakın ve bağımlı hale geldiler. Bu durum, ekonomilerin bütünleşmesi ve dünyanın tek bir pazar haline gelmesi anlamında “küreselleşme” olarak ifade edilmeye başlandı. Küreselleşme, ekonominin ötesinde farklı unsurları da içeren karmaşık bir olgu olması nedeniyle ekonominin yanında siyasi, sosyal, kültürel vb. birçok unsuru yeniden dizayn eden çok yönlü bir kavramdır (Gygli vd., 2019: 544). Karmaşık yapısı gereği net olarak ifade edilmesi zor olsa da, küreselleşmenin anlamı ve kapsamı üzerine literatürde birbiriyle benzer tanımlamalar mevcuttur. Örneğin, Clark (2000: 86), küreselleşmeyi, “kıtalar arası uzaklıktaki aktörler arasında, insanlar, bilgi ve fikirler, güç, sermaye, mal ve materyalleri içeren bir akım çeşitliliğinin aracılık ettiği bağlantı ağlarından oluşan” bir yapı olarak tanımlamaktadır. Diğer taraftan, Norris (2000: 155)’e göre küreselleşme, “ulusal ekonomileri, kültürleri, teknolojileri ve yönetişimi bütünleştirerek ve karşılıklı bağımlılığa dayalı karmaşık ilişkiler üreterek ulusal sınırları aşındıran bir süreçtir”. Bu iki tanımdan anlaşılacağı üzere küreselleşme, ulusların ekonomik, politik, sosyal, kültürel yakınsamasına ve bütünleşmesine atıf yapmakta ve dünyanın bir bütün olarak birbirine bağımlı ve birbiriyle benzer hale gelmesini vurgulamaktadır. Diğer bir ifadeyle küreselleşme, ülkelere özgü değerlerin sınırların ötesine yayılması ve dünyanın “küresel bir köy” haline gelmesidir (Taban ve Kar, 2016: 230).

Günümüzde küreselleşme deyince ilk aklı gelen, şüphesiz ki ekonomik küreselleşmedir. Öyle ki, klasik ve neoklasik uluslararası ekonomi, ekonomik büyüme ve kalkınma teorileri ile ampirik uygulamalarda, sıklıkla ülkelerin dış dünyaya pazarlarını açması anlamında küreselleşmenin ülkelerin gelişimini olumlu yönde etkilediği genel kabul gören bir görüş olagelmıştır. Bu genel kabulün yanında, teorik ve uygulamalı çalışmaların bazılarında küreselleşmenin ülkelerin siyasi ve ekonomik yönden bağımsızlıklarını yitirmesine neden olduğu, ekonomik krizler yaratarak gelir eşitsizliği, işsizlik ve yoksulluk artışına yol açtığı, sonuçta ekonomik gelişmeyi olumsuz etkilediği savunulmaktadır. Bu bakımdan literatürde küreselleşmenin ekonomilere etkileri bakımından küreselleşme yanlısı ve karşıtı görüşler bulunmaktadır. Dolayısıyla tanımı, ölçümü ve sonuçları bakımından küreselleşme ile ilgili büyük tartışmalar ve belirsizlikler söz konusudur.

Literatürde küreselleşme ve etkileri konusunda tam bir uzlaşmanın olmaması bu çalışmanın motivasyon kaynağını oluşturmaktadır. Çalışmada farklı boyutlarıyla küreselleşmenin ekonomik kalkınma üzerindeki etkilerinin ampirik olarak araştırılması ile literatüre katkıda bulunulması amaçlanmıştır. Çalışmanın bundan sonraki bölümleri şu şekilde organize edilmiştir: Birinci bölümde, küreselleşme ve ekonomik kalkınma ilişkisi açıklanmaktadır. İkinci bölümde, ilgili literatürden örnekler sunulup kısa bir değerlendirme yapılmaktadır. Üçüncü bölümde veri seti tanıtılıp, dördüncü bölümde ekonometrik yöntem ve analiz sonuçları sunulmaktadır. Son olarak genel bir değerlendirme ve politika önerileri ile çalışma tamamlanmaktadır.

1. KÜRESELLEŞME VE EKONOMİK KALKINMA İLİŞKİSİ

Küreselleşmenin ekonomik etkilerinin yanında farklı boyutlarının da olduğu dikkate alındığında yalnızca küreselleşme ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiye odaklanan çalışmalar yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle analizlerde ekonomik büyümenin ötesine geçilmesi gerekmektedir; ulusların hasıla artışları, ticaret hacimleri, sermaye hareketleri vs. gibi ekonomik göstergelerinin yanında nüfus yapısı ve artışı, beslenme, eğitim, sağlık sorunları gibi demografik ve sosyal unsurlar, inanç, ideoloji, gelenek gibi kültürel unsurlar ve yönetim, bürokrasi, demokrasi gibi siyasi unsurların da verilerin imkân verdiği ölçüde analizlere dahil edilmesi gerekmektedir. Tüm bu unsurlar dikkate alındığında, esas sorunun küreselleşme ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki değil, küreselleşme ile daha geniş kapsamlı bir ifade olan ekonomik kalkınma arasındaki ilişkinin yönü ve boyutunun ne olduğudur. Çünkü ekonomik kalkınma, hasıla artışını veya ekonomik gelişmeyi içermesinin yanında sosyal, kültürel ve siyasi unsurlardaki gelişmeyi de vurgulayan bir anlam taşır (Han ve Kaya, 2015: 2).

Ekonomik büyüme ile kalkınma arasındaki farkın daha açık bir şekilde ifade edilmesi, küreselleşmenin yansımalarını netleştirmek adına önem arz etmektedir. Bu farkın ortaya konulması, analizlerin eksikliklerini ve kısıtlarını görebilmek adına da önem kazanmaktadır. Ekonomik büyüme ile kalkınma arasındaki farklılıklar aşağıdaki şekilde özetlenebilir (Taban ve Kar, 2016: 3-4; Han ve Kaya, 2015: 2-26);

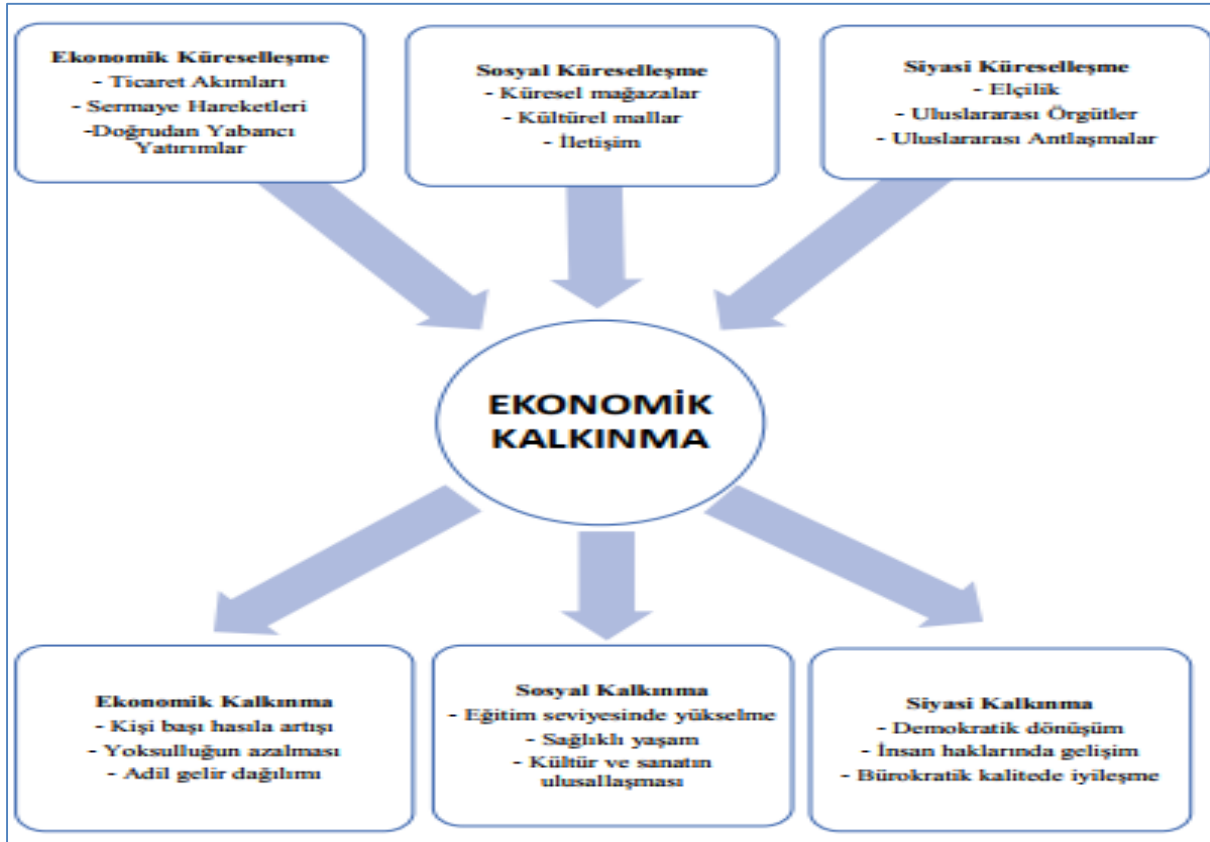
- Ekonomik büyüme, bir ülkenin gayri safi yurtiçi hasılasındaki bir dönemlik artışla ifade edilirken; ekonomik kalkınma, ekonomik büyümeden ziyade büyüme deneyimine vurgu yapmakta ve bunun yanında ekonomi dışında insan hayatını etkileyen sosyal, kültürel, siyasal dönüşümü de içermektedir.
- Ekonomik büyüme dönemseller bir gelişimdir. Ekonomik kalkınma ise bir uzun dönemi kapsayan bir süreçtir.
- Ekonomik büyüme sadece maddi anlam taşırken; ekonomik kalkınma, toplumun kültürel gelişimine de vurgu yapar.
- Ekonomik büyüme sonucunda ülkenin mevcut yapısında bir değişim olmazken; ekonomik kalkınma beraberinde yapısal dönüşümleri getirir.
- Ekonomi büyüme daha çok gelişmiş ülkeleri ilgilendiren bir olgu iken; ekonomik kalkınma, sıklıkla az gelişmiş veya daha güncel haliyle ifade etmek gerekirse gelişmekte olan ülkeleri ilgilendiren bir olgudur.

- Sonuç olarak, ekonomik büyüme, niceliksel ve kısa süreli bir refah artışını yansıtırken; ekonomik kalkınma, niceliksel ve niteliksel, yani toplumsal refah artışını yansıtır ve bir ulusun topyekün yapısal dönüşümünü içerir.

Bu farklar küreselleşmenin geniş anlamı ile birlikte dikkatle incelendiğinde, küreselleşmenin aslında ekonomik büyümeden ziyade ekonomik kalkınma ile daha yakın bir ilişkiye sahip olduğu görülecektir. Yani, küreselleşmenin ekonomik, sosyal, kültürel ve politik yansımaları kendisini bir ulusun kalkınma deneyiminde daha açık bir şekilde gösterecektir. Buradan çıkarılacak bir diğer sonuç, küreselleşmenin ülkelerin gelişmişlik seviyelerine bağlı olarak farklı sonuçlar doğuracağıdır. Çünkü, küreselleşmenin yönü ve boyutu konusunda günümüzde bile net bir fikir birliği söz konusu değildir. Küreselleşmenin uluslararası bilgi yayılımında ve teknoloji transferinde önemli olduğu vurgulanmakta ancak ortaya çıkabilecek faydaların hangi koşullar altında gerçekleşeceği ve küreselleşmenin zarardan çok fayda mı getirdiği soruları güncelliğini korumaktadır (Grossman ve Helpman, 2015: 103-104; Milanovic, 2003: 679; Rodrik, 2009: 221-230).

Küreselleşmenin etkilerinin yanında bu etkilerin hangi yollarla ortaya çıkacağı ve nasıl ölçüleceği de ayrı bir soru işaretidir. Bu doğrultuda Dreher (2006) öncülüğünde küreselleşmenin kapsamı ve ölçümüne yönelik kayda değer çalışmalar yapılmış ve İsviçre Ekonomi Enstitüsü çatısı altında KOF Küreselleşme Endeksi yayınlanmaya başlanmıştır. Yayınlanmaya başladığı tarihten itibaren literatürde birçok çalışmada kullanılan bu endeks, küreselleşmenin ekonomik, sosyal ve politik boyutunu birlikte dikkate alan bileşik bir endekstir ve üç boyut altında 43 ayrı göstergeden oluşmaktadır. Endeks, 1970'ten itibaren veriye erişime izin vermekte ve son haliyle 203 ülkeyi kapsamaktadır (Gygli vd., 2019: 544).

Endeks, küreselleşmeyi ekonomik, sosyal ve politik olmak üzere üç ayrı başlık altında değerlendirmekte ve son olarak tüm başlıkların bir araya getirilmesiyle toplu bir endeks değerine ulaşılmaktadır. Ekonomik küreselleşme başlığında, mal ve hizmet ticareti yanında doğrudan ve dolaylı yatırımlar yer almaktadır. Sosyal küreselleşme, iletişim, turizm, öğrenci hareketleri, internet erişimi gibi küresel bağlantı unsurlarının yanında Mc Donalds, IKEA gibi mağazaların varlığı, kültürel mallar ve kişisel hizmetlerin ticareti gibi unsurları da içermektedir. Politik küreselleşme ise elçilikleri, uluslararası üyelikleri ve Birleşmiş Milletler barışı koruma misyonu gibi hareketlere dahil olmayı içermektedir. Bu üç küreselleşme başlığının endeksteki ağırlıkları % 33.3'tür ve endeks 0 ile 100 arasında değer almaktadır (Dreher, 2006: 1092; Potrafke, 2015: 511-512; Gygli vd., 2019: 545; Taban ve Kar, 2016: 238-239). Hem küreselleşmenin hem de ekonomik kalkınmanın farklı boyutları dikkate alındığında küreselleşme ve ekonomik kalkınma arasındaki bağlantı noktaları Şekil 1'deki gibi ifade edilebilir.

Şekil 1. Küreselleşme ve Ekonomik Kalkınma Arasındaki İlişki

Kaynak: KOF Küresel Endeksi (Gygli vd., 2019) ve kalkınma göstergelerinden yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tüm bu ilişki ve nedenlerden dolayı küreselleşmenin çok yönlü etkilerinin büyümenin yanında kalkınma temelinde ayrıca incelenmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda bir sonraki bölümde, küreselleşme ile ekonomik büyüme ve kalkınma arasındaki ilişki çeşitli göstergeler ve literatürden örnekler üzerinden değerlendirilecektir.

2. LİTERATÜR ÖZETİ

Serbest ticaret ve sermaye hareketlerinin-sonucu olarak ortaya çıkan ekonomik küreselleşmenin yarattığı etkilerin teorik ve politik arka planı gerek ekonomik büyüme literatüründe (Grossman ve Helpman, 1991; Rodrik, 1995) gerekse de uluslararası ekonomi literatüründe (Heckscher ve Ohlin, 1991; Samuelson, 1949; Stolper ve Samuelson, 1941) incelenmiştir. Bu teorik çalışmalarda ülkelerin neden serbest ticaret yapması gerektiği ve serbest ticaret sonucunda ülkelerin elde edeceği kazançlara vurgu yapılmaktadır. Özellikle Rodrik (1995), bu çalışmalardan küreselleşmenin ve serbest ticaretin önemini vurgulamasının yanında nasıl bir küreselleşme sorusunu sorarak ayrılmaktadır.

Küreselleşmenin etkilerinin araştırıldığı ekonomik literatür incelendiğinde ise karşılaşılan ilk durum, küreselleşmenin yalnızca ekonomik boyutunun dikkate alındığı çalışmaların fazlalığı ve bağımlı değişken olarak ekonomik büyümenin bir göstergesi olarak reel gayri safi yurtiçi hasıladaki artışın sıklıkla kullanılır olmasıdır. Bu durumun ortaya çıkmasında iki neden olduğu söylenebilir. Birincisi, ekonomik literatürdeki neoklasik anlayışın hakimiyeti ve ikincisi ise özellikle geriye dönük veriye ulaşmakta zorluklardır. Bu nedenlerden dolayı literatür, büyük ölçüde ekonomik küreselleşme ve ekonomik büyüme ekseninde hareket etmektedir.

Küreselleşmenin ekonomik boyutu üzerine yapılan sayısız çalışma sonucunda varılan genel yargı ticaretin ekonomik refah için önemli olduğudur. Örneğin, Frankel ve Romer (1999), ticaretin yaşam standartları üzerinde etkide bulunup bulunmadığını araştırmışlardır. Ancak, çalışmada yaşam standardı göstergesi olarak hasıla-gelir kısır döngüsünden hareket edilmektedir. Yalnızca, ticaretin miktarına bakılarak ticaret ve gelir arasındaki ilişkinin boyutunun hesaplanmasının tutarsız sonuçlara sebep olacağı belirtilmiştir. Çalışmada, ticaretin gerçek etkisinin ortaya koyulabilmesi için coğrafi unsurların da analize dahil edilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Bu bağlamda elde edilen bulgulardan, ülkelerin ticareti destekleyici politikalara önem vermesi sonucuna varılmaktadır. Heckscher-Ohlin adıyla literatürde ünlenen bu teori, öncelikle 1919 yılında Eli Heckscher tarafından ortaya koyulmuş ve 1933 yılında öğrencisi Bertil Ohlin tarafından yeniden düzenlenerek literatüre kazandırılmıştır. Bu çalışmada, teorinin yeniden çevirisi olarak 1991 yılında MIT Press tarafından yayınlanan hali kullanılmıştır.

Benzer şekilde Felbermayr (2005), Frankel ve Romer (1999)'in çalışmalarında yola çıkarak yeni ve güncel tekniklerle çalışmanın eksik yanlarını gidermeyi ve ticaret ile gelir arasındaki ilişkiyi açık bir şekilde ortaya koymayı amaçlamıştır. Çalışmada, daha önceki çalışmalarla benzer şekilde ticaretin gelir üzerinde güçlü ve olumlu yönde etkide bulunduğu sonucuna varılmıştır. Çalışmanın diğerlerine göre en önemli bulgusu, ticaretin ve küreselleşmenin fakir ve zengin ülkeler arasındaki yakınsamaya etkisinin olmadığı şeklindeki sonucudur. Bu sonuç, şüphesiz ki farklı gelişme paftasındaki ülkeler arasında küreselleşmenin farklı sonuçlar doğuracağı şeklindeki görüşlerle (Romer, 1995) uyumlu gözükmektedir.

Dollar (1992), ticarete açıklık ile hasıla arasında kurduğu ilişkide, dışa dönük ülkelerin (Asya ülkeleri) içe dönük ülkelere (Latin Amerika ve Afrika ülkeleri) kıyasla daha düşük fiyat seviyelerine sahip olduğu ve bu durumun nispeten daha düşük koruma ve teşviklerle paralel olduğunu ifade etmektedir. Bu sayede dışa dönük ve ticarete açık ülkelerin daha yüksek büyüme deneyimleri yaşadığı belirtilmektedir. İlerleyen yıllarda Dollar ve Kraay (2004), benzer şekilde küreselleşmenin daha hızlı büyümeye imkân verdiği ve bunun yanında fakir ülkelerde yoksulluğun azaltılmasında önemli rol oynadığı sonucuna varmışlardır.

Küreselleşme, ticaret ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi inceleyen daha birçok çalışma mevcuttur ancak sonuçların benzerliği sebebiyle yalnızca literatürdeki öncü çalışmalara değinilmiştir. Diğer taraftan, küreselleşmenin farklı ekonomik yansımalarının farklı ekonomik göstergeler üzerindeki etkilerini analiz eden çalışmalar da mevcuttur. Bu çalışmaların sonuçları açısından farklılaştığı söylenebilir. Örneğin, küreselleşmenin bir boyutu olarak doğrudan yabancı yatırımların dikkate alındığı iki çalışmadan Borensztein vd. (1998), sanayileşmiş ülkelere gelişmekte olan ülkelere doğru yatırımların incelediği çalışmasında, doğrudan yabancı yatırımların teknoloji transferi açısından önem içermesi sebebiyle büyümeyi pozitif etkilediği ancak bunun en önemli koşulunun minimum beşerî sermaye stokunun sağlanmasına bağlı olduğunu belirttiktedirler. Beşerî sermaye transfer edilecek teknolojiyi özümseyebilmek açısından önem kazanmaktadır. Diğer çalışmada ise Carkovic ve Levine (2002), benzer çalışmalarında, genel ekonomik görüşün aksine doğrudan yabancı yatırımların büyüme üzerindeki etkisinin önceki çalışmaların istatistiki eksiklikleri yeniden düzenlendiğinde anlamsız olduğu sonucuna varmışlardır. Bu sonuç, doğrudan yabancı yatırımların büyümeyi etkileyen diğer bağımsız unsurlar (kamu harcamaları, sabit sermaye yatırımları vs.) gibi bir konumda olmadığını göstermektedir.

Bulguların farklılaşması üzerine benzer durumlar, kamu harcamaları ve vergi gelirleri gibi mali göstergeler üzerinde de kendini göstermektedir. Örneğin küreselleşmenin vergi düzeyi ve gelirleri üzerindeki etkisi dikkate alındığında, Becker vd. (2012), ekonomik küreselleşmenin tüketim vergi gelirleri üzerinde artış sağladığı ve işletme vergileri üzerinde azalış yarattığı sonucuna varmışlardır. Onaran vd. (2012) ise tam tersine küreselleşme ile vergi gelirleri arasında anlamlı bir ilişki bulamamışlardır. Küreselleşmenin kamu harcamaları üzerindeki etkisi dikkate alındığında ise Meinhard ve Potrafke (2012), özellikle sosyal küreselleşme ile kamu harcamaları arasındaki pozitif ilişkiye dikkat çekmektedirler. Leibrecht vd. (2011) ise küreselleşmeye bağlı olarak sosyal harcamaların Avrupa'nın farklı bölgelerinde farklı sonuçlar verdiğini ifade etmektedirler.

Küreselleşmeyi yalnızca ekonomik yönüyle ele alan çalışmaların yanında literatüre eklenen yeni endekslerle beraber küreselleşmenin çok yönlü etkileri de analizlere dahil edilmeye başlanmıştır. Bu bağlamda literatürde sıklıkla kullanılan endekslerin başında güncelliği ve güçlü bir alternatifi olmaması sebepleriyle KOF Küreselleşme Endeksi gelmektedir. Villaverde ve Maza (2011), küreselleşmeyi temsilen KOF endeksini kullandıkları çalışmalarında küreselleşmenin ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilediği sonucuna varmışlardır. Diğer taraftan Osterloh (2012), yönetim ideolojisi ile ekonomik performans arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmada, KOF endeksini kontrol değişkeni olarak analize dahil etmiş ve endeks ile ekonomik performans arasında negatif ilişki bulmuştur. Endekse dayalı farklı sonuçların ortaya çıkmasının, hasıla düzey değerleri veya büyüme oranları kullanılıp kullanılmamasına ve KOF endeksinin toplu halde veya alt başlıklar ekseninde analize dahil edilip edilmemesine bağlı olduğu düşünülmektedir (Potrafke, 2015: 521).

Küreselleşmenin kalkınma başlığı altında incelenme imkanına sahip konulardaki etkisi üzerine az da olsa yapılmış çalışmalar mevcuttur. Bu konular arasında özellikle gelir dağılımındaki adaletsizlikler ve eşitsizlik sorunu, demokrasi, insan hakları gibi kurumsal başlıklar yer almaktadır. Örneğin Mah (2002), Güney Kore özelinde yaptığı çalışmada ticaret seviyesi ve doğrudan yabancı yatırım akımları üzerinden değerlendirilen küreselleşmenin ülkenin Gini katsayı değerinin artmasına ve eşitsizliğin giderek kötüleşmesine sebep olduğu sonucuna varmıştır. Diğer taraftan Gaston (2008), benzer bir sonuca Avustralya için ulaşmıştır ancak bu durumun bütünüyle ekonomik küreselleşmeye atfedilemeyeceğini de eklemiştir.

Küreselleşme ile kurumsal yapıdaki gelişmeler arasındaki ilişkiye bakılacak olursa, De Soysa ve Vadlamannati (2011), küreselleşmenin tüm boyutlarının insan hakları ile çift yönlü pozitif nedensellik içerdiği sonucuna ulaşmışlardır. Yönetimler, yatırımları ülkeye çekmek adına insan haklarında iyileştirme yapabilirken, insan haklarındaki gelişmeler de daha fazla küreselleşme isteği doğurabilir. Li ve Reuveny (2003) ise demokrasiyi analize dahil ettiği çalışmada ticari açıklık ve portföy yatırımları ile demokrasi arasında negatif ilişki bulurken, doğrudan yatırımlar ile demokrasi arasında ise pozitif ancak nispeten zayıf bir ilişki bulmuşlardır.

Ekonomik kalkınma için Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanan ve gelir, eğitim ve sağlık boyutlarının bir arada değerlendirildiği "İnsani Gelişim Endeksi" değişkenini kullanan çalışma sayısı az olmakla birlikte gün geçtikçe artmaktadır. Örneğin Sabi (2007) tarafından yapılan çalışmada yaklaşık 150 ülkede ekonomik liberalleşme ile temsil edilen küreselleşme ve insani gelişim arasındaki ilişki incelenmiştir. Tüm ülke seti için iki değişken arasında güçlü bir ilişki olduğu belirlenmekle birlikte, belirli bir gelir düzeyini aştıktan sonra küreselleşmenin insani gelişim için daha önemli hale geldiği de görülmüştür. Majeed vd. (2010), 1975-2008 döneminde Pakistan'da yabancı yatırımların ekonomik kalkınmanın göstergesi olarak alınan insani gelişim endeksi üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Araştırma sonucunda küreselleşmenin ekonomik kalkınma üzerinde pozitif ve anlamlı etkilere sahip olduğu belirlenmiştir. Asongu ve Nwachukwu (2016), 51 Afrika ülkesinde küreselleşmenin insani gelişim endeksi üzerindeki etkisini araştırmışlardır. 1996-2011 dönemini ele aldıkları çalışmada, küreselleşmenin insani gelişmeyi genel olarak pozitif yönde etkilediği sonucuna varmışlardır. Bu çalışmalara ek olarak, Lindgren (2019) tarafından yapılan çalışmada alt orta gelir grubundaki ülkelerde küreselleşme ve insani gelişim endeksi arasındaki ilişki konu edilmiştir. Sonuç olarak 2000-2016 yılları arasında ekonomik küreselleşmenin insani gelişim üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğu ancak finansal küreselleşmenin herhangi bir etkide bulunmadığı tespit edilmiştir.

Türkçe literatürde küreselleşme ve ekonomik kalkınma arasındaki ilişkiyi analiz konusu edinen çalışma bulmak oldukça güçtür. Erişilebilen çalışmalardan birinde Çelik ve Erkan (2010), KOF Küreselleşme Endeksini kullanarak 88 ülkede 1990-2005 döneminde küreselleşmenin farklı boyutlarıyla ekonomik kalkınma üzerindeki etkisini araştırmıştır. Ekonomik kalkınma göstergesi olarak insani gelişim endeksinin kullanıldığı çalışmada, ekonomik, sosyal, politik ve teknolojik açıdan küreselleşme düzeyindeki artışın ekonomik kalkınmayı olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde ekonomik kalkınmayı temsilen insani gelişim endeksinin kullanıldığı Dündar ve Küçükaya (2019) tarafından yapılan çalışmada, KOF Küreselleşme Endeksi'nden yararlanılarak küreselleşmenin farklı boyutları ile insani kalkınma arasındaki ilişki Türkiye özelinde incelenmiştir. Çalışma sonucunda, Türkiye'nin kalkınmasında ekonomik küreselleşmenin sosyal ve politik küreselleşmeye kıyasla daha etkin olduğu sonucuna varılmıştır.

Sonuç itibarıyla ilgili literatür detaylı bir şekilde incelendiğinde, çalışmalarda kullanılan yöntemlerin ve göstergelerin benzer ve tekdüze olduğu görülmektedir. Özellikle, son dönemlere kadar küreselleşmenin göstergesi olarak dış ticaret toplamının hasıla içerisindeki payını ölçen ticarete açıklık verisi ön plana çıkmaktadır (Dreher, 2006: 1091; Potrafke, 2015: 509). Veri

üretim yöntemleri geliştikçe hem küreselleşme hem de ekonomik kalkınma için yeni ve farklı değişkenlerin kullanılmaya başlandığı da gözlemlenmiştir. Ekonominin yanında sosyal, siyasi ve politik pek çok boyutu da içinde barındıran küreselleşme olgusunu temsil etmek üzere son dönemlerde İsviçre Ekonomi Araştırmaları Enstitüsü (KOF) tarafından yayımlanan endeksler yoğunlukla kullanılmaktadır. Ekonomik gelişimin göstergesi olarak da genellikle hasıla düzeyindeki artış dikkate alınmaktadır. Ancak bu çalışmada olduğu gibi kısıtlı sayıda çalışmada ekonomik kalkınma göstergesi olarak insani gelişme endeksi kullanılmıştır.

3. VERİ SETİ

Çalışmada, Birleşmiş Milletler tarafından “yüksek gelirli gelişmekte olan ülke” olarak kabul edilen ve ek kısmındaki tabloda sunulmuş olan seçilmiş 34 ülkede küreselleşmenin farklı boyutlarıyla ekonomik kalkınma üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Bu amaçla 1990-2018 dönemine ait yıllık verilerle statik panel veri analizi gerçekleştirilmiştir. Değişkenlere ait detaylı açıklamalar aşağıdaki Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Değişken Tanımları

Değişken	Açıklama	Kaynak
HDI	İnsani Gelişme Endeksi	Birleşmiş Milletler
GK	Ekonomik, sosyal ve politik küreselleşme endekslerinin toplamının ortalaması şeklindeki Genel Küreselleşme Endeksi.	İsviçre Ekonomi Enstitüsü
EK	Ekonomik Küreselleşme Endeksi	İsviçre Ekonomi Enstitüsü
SK	Sosyal Küreselleşme Endeksi	İsviçre Ekonomi Enstitüsü
PK	Politik Küreselleşme Endeksi	İsviçre Ekonomi Enstitüsü

Çeşitli boyutlarıyla küreselleşmenin ekonomik kalkınma üzerindeki etkisini incelemek amacıyla oluşturulan ekonometrik modeller aşağıdaki gibidir;

$$\text{Model 1: } HDI_{it} = \alpha_{it} + \alpha_1 GK_{it} + u_{it} \quad (1)$$

$$\text{Model 2: } HDI_{it} = \beta_{it} + \beta_1 EK_{it} + \beta_2 SK_{it} + \beta_3 PK_{it} + \varepsilon_{it} \quad (2)$$

4. EKONOMETRİK YÖNTEM VE SONUÇLAR

Çalışmada ampirik analiz amacıyla statik panel veri tekniği kullanılmıştır. Temel model;

$$y_{it} = x_{it}\beta_{it} + \varepsilon_{it} \quad (3)$$

şeklinde. β_{it} , i birimi için t döneminde açıklayıcı değişken x_{it} 'nin bağımlı değişken y_{it} üzerindeki etkisini göstermektedir. β_{it} katsayısının sabit terim hariç tüm yatay kesit birimleri ve dönemler için sabit olduğu kabul edilir. Bu durum aşağıdaki gibi yazılabilir.

$$y_{it} = \alpha_i + x_{it}\beta + \varepsilon_{it} \quad (4)$$

x_{it} , açıklayıcı değişken vektörü olup tüm dönemlerde yatay kesit birimlerinin tamamı için etkisi benzerdir. Ancak i . birimin ortalama düzeyi j . birimden farklı olup α_i i . birime özgü ve zamana göre değişmeyen bu değişkenlerin etkisinin elde edilmesine imkan tanır. Hata terimi ε_{it} 'nin ise $N(0, \sigma_\varepsilon^2)$ olduğu, birim ve zamana göre benzer dağılıma sahip olduğu varsayılır. Eğer α_i 'nin, N boyutlu sabit bilinmeyen bir parametre olduğu varsayılırsa, bu model sabit etkiler modeli olarak kabul görmektedir. Alternatif bir yaklaşıma göre ise birimlerin sabit teriminin birbirinden farklı olduğu ancak tesadüfi olarak çekildiği farz edilir. Bu durumda tesadüfi etkilerin açıklayıcı değişkenlerden farklı olduğu varsayımı yapılmaktadır (Gujarati ve Porter 2009: 602-603; Verbeek 2004: 342-343). Sabit etkiler modelinde, sabit terimde ortaya çıkan farklılıklara birim etki veya zaman etkisinin neden olduğu model tek yönlü sabit etkiler modeli olarak adlandırılmaktadır. Bunun yanında sabit terimde meydana gelen farklılıklara birim ve zaman etkisinin ikisinin birden sebep olduğu model iki yönlü sabit etkiler modeli olarak kabul edilmektedir. Tesadüfi etkiler modeli de benzer şekilde tesadüfi olarak ortaya çıkan etkilerin birim ve/veya zamandan kaynaklanmasına bağlı olarak tek yönlü ya da çift yönlü tesadüfi etkiler modeli olarak isimlendirilmektedir (Çetin ve Ecevit 2010: 172; Çemrek ve Burhan 2014: 50; Hill vd. 2011: 543).

Statik panel veri analizi kapsamında, başlangıçta klasik modele karşı sırasıyla sabit ve tesadüfi etkiler modelleri test edilmiştir. Bunun için F testi ve LR testi kullanılmıştır. Sonuçlar Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. F ve LR Testi Sonuçları

	Model 1		Model 2	
	F testi	LR testi	F testi	LR testi
Birim Etkisi	90.71*** (0.000)	1215.69*** (0.000)	122.82*** (0.000)	1437.44*** (0.000)
Zaman Etkisi	46.11***	4.89**	14.83***	0.00

(0.000) (0.013) (0.000) (1.000)

Not: ***,** ve *, sırasıyla %1, %5 ve %10 istatistiki olarak anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

Yukarıdaki sonuçlar, Model 1’de klasik model karşı hem sabit hem de tesadüfi etkiler modelinin geçerli olduğunu göstermiştir. Ayrıca birim ve zaman etkilerin birlikte olduğu da belirlenmiştir. Model 2’ye ait sonuçlar ise klasik modele karşı iki yönlü sabit etkiler modeli ya da tek yönlü tesadüfi etkiler modelinin geçerli olduğunu ifade etmektedir. Çünkü sabit etkiler modelinde hem zaman hem de birim etki birlikte anlamlı iken, tesadüfi etkiler modelinde sadece birim etkinin varlığı söz konusudur. Model 1 için katsayı tahminlerinin çift yönlü sabit etkiler modeline göre mi, yoksa çift yönlü tesadüfi etkiler modeline göre mi yapılacağı; Model 2 için ise katsayı tahminlerinin çift yönlü sabit etkiler modeline göre mi yoksa tek yönlü tesadüfi etkiler modeline göre mi yapılacağı Hausman (1978) spesifikasyon testi ile belirlenmiştir. Sonuçlar aşağıdaki Tablo 3’te gösterilmiştir.

Tablo 3. Hausman Spesifikasyon Test Sonuçları

	χ^2 istatistiği	Olasılık
Model 1	0.05	0.819
Model 2	5.25	0.154

Hausman testi sonuçlarına göre, her iki model için de olasılık değerleri 0.05’ten büyüktür. Dolayısıyla katsayılar arasındaki farkın sistematik olmadığını gösteren H0 hipotezi kabul edilmiş ve katsayı tahmini için tesadüfi etkiler modelinin kullanılması yönünde karar kılınmıştır. Ancak regresyon analizinde etkin tahminler yapmanın önüne geçen bir takım problemler olabilmektedir. Bu amaçla otokorelasyon, değişen varyans ve birimler arası korelasyon sorunlarının varlığına yönelik bazı testler uygulanmıştır. Testlere ait sonuçlar Tablo 4’te bulunmaktadır.

Tablo 4. Diagnostik Test Sonuçları

Panel 1	LBF Değişen Varyans Testi		
	WO	W50	W10
Model 1	21.28 (0.000)	13.86 (0.000)	19.39 (0.000)
Model 2	13.84 (0.000)	10.38 (0.000)	12.99 (0.000)
Panel 2	Otokorelasyon		Birimler Arası Korelasyon
	DW Testi	Baltagi- Wu (LBI) Testi	Pesaran Testi
Model 1	0.114	0.235	30.463 (0.000)
Model 2	0.166	0.315	16.592 (0.000)

Not: LBF değişen varyans testi, Levine Brown ve Forsythe testini ifade etmektedir. Durbin-Watson ve Baltagi-Wu LBI otokorelasyon testlerinde eşik değer “2” olarak kabul edilmektedir.

Diagnostik test sonuçlarına göre, her iki modelde de etkin tahminler yapmayı engelleyen değişen varyans, otokorelasyon ve birimler arası korelasyon sorunlarının varlığı tespit edilmiştir. Bundan dolayı katsayı tahmini yapılırken bu problemleri göz önünde bulunduran dirençli tahminciler kullanılmıştır. Model 1 için çift yönlü tesadüfi etkiler modelini ve model 2 için tek yönlü tesadüfi etkiler modelini tahmin etmek amacıyla her 3 sorunu göz önünde bulunduran, $N > T$ ve $T < N$ durumlarında kullanılabilen Driscoll-Kraay tahmincisi kullanılmış olup, sonuçlar aşağıdaki Tablo 5’te gösterilmiştir.

Tablo 5. Katsayı Tahmin Sonuçları

Bağımsız Değişkenler	(Bağımlı Değişken: HDI)	
	Model 1	Model 2
GK	0.044** (0.042)	
EK	-	-0.012 (0.149)
SK	-	0.498*** (0.000)
PK	-	-0.017 (0.279)
C	63.527 (0.000)	44.871 (0.000)
R²	0.36	0.67

Not: ***,** ve *, sırasıyla %1, %5 ve %10 istatistiki olarak anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

Model 1 için yapılan katsayı tahmin sonuçlarına göre, genel küreselleşme düzeyinin ekonomik kalkınmayı istatistiki olarak anlamlı ve pozitif yönde etkilediği belirlenmiştir. Buna göre GK değerindeki 1 puanlık artış HDI değişkenini düşük düzeyde yani 0.044 puan artırmaktadır. Model 2 için yapılan katsayı tahminlerine göre ise, ekonomik ve politik anlamda küreselleşmenin ekonomik kalkınma üzerinde herhangi anlamlı bir etkisinin olmadığı tespit edilmiştir. Ancak sosyal anlamda küreselleşmenin insani kalkınma üzerinde güçlü ve pozitif etkilere sahip olduğu görülmüştür. Buna göre, SK değişkenindeki 1 puanlık artış HDI değişkeninde 0.498 puanlık bir artış yaratmaktadır.

5. SONUÇ

Bu çalışmada çeşitli boyutlarıyla küreselleşmenin ekonomik kalkınma ya da diğer bir ifadeyle toplumsal refah üzerindeki etkisi gösterilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla gelişmekte olan ülkeler için panel veri analizi gerçekleştirilmiştir. Tesadüfi etkiler modeli yardımıyla yapılan regresyon analizi sonucunda, incelenen dönem itibarıyla genel olarak küreselleşmenin ekonomik kalkınma üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğu ancak etkinin gücünün zayıf olduğu belirlenmiştir. Alt boyutlar göz önünde bulundurularak yapılan analiz sonucunda ise ekonomik ve politik olarak küreselleşmenin ekonomik kalkınma üzerinde herhangi bir etkiye sahip olmadığı tespit edilmiştir. Bunun yanında sosyal olarak küreselleşmedeki artışın ekonomik kalkınma üzerinde olumlu etkiler yarattığı elde edilen bulgular arasındadır.

Bu sonuçlar ışığında, gelişmekte olan ülkelerin seçilmiş yüksek gelirli grubunda bir bütün olarak küreselleşmenin ekonomik kalkınmaya yardım ettiği ancak bu olumlu etkinin daha çok ülkeler arasındaki sosyal anlamda entegrasyondan kaynaklandığı ifade edilebilir. Sosyal küreselleşmenin dikkate alınan dönemde ekonomik kalkınma üzerinde olumlu etkisi, özellikle internet teknolojisindeki gelişmelere bağlı olarak elektronik ticaretin hızlanması, uluslararası turizm hareketlerindeki yüksek hızdaki artışlar sonucu döviz gelirlerinin ve insanlar arasındaki etkileşimin artması ve uluslararası çaptaki markaların ürünlerinin her ülkede satışlarının artması gibi gelişmelerle açıklanabilir. Ekonomik küreselleşmenin kalkınma üstünde herhangi bir anlamlı etkiye sahip olmaması, 1980'lerden itibaren ticaret ve sermaye akımlarının serbest hale gelmesiyle birlikte özellikle gelişmekte olan ülkelerde bir dizi olumsuz ve olumlu etkiler yaratmasından kaynaklanmaktadır. Ülkeler arasındaki ekonomik entegrasyonun artışına bağlı olarak ticaret akımlarında ve dolayısıyla ihracatta artış meydana gelmiş, bu da üretim artışı yarattığından ekonomik büyüme ve kalkınma olumlu etkilenmiştir. Diğer yandan ithalatta da, bazı dönemlerde ihracat gelirleriyle ödenemeyecek düzeyde yüksek oranlı artışlar ortaya çıkmıştır. Bunun yanında kısa vadeli sermaye hareketlerinin yarattığı kırılganlıklar, döviz açığı sorunu yaşayan ülkelerde krizlere davetiye çıkarmıştır. Bu şekilde, bir ülkede meydana gelen krizden diğer ülkeler de doğrudan etkilenmiş ve 1990'larda bölgesel çapta hatta 2008 finansal krizinde olduğu gibi küresel çapta ekonomik krizler yaşanmıştır. Bu krizler ise yaşandığı ülkelerde işsizlik ve yoksulluk artışına neden olup kalkınma üzerinde olumsuz etkiler yaratmıştır. İşte tüm bu gelişmeler ekonomik küreselleşmedeki artışın kalkınmaya olumlu etkileri olduğu kadar olumsuz etkilerinin de olabileceğini göstermektedir. Politik küreselleşme ise uluslar üstü mekanizmalar yoluyla ülkeler arasında sorunların ortaya çıkmasını engelleyerek ilişkilerin geliştirilmesine imkan tanıyabilecek iken çıkar çatışmalarının jeopolitik riskleri artırması sebebiyle ülkeler arası ilişkilerde anlamlı bir etki yaratmayabilmektedir. Ayrıca politik küreselleşmenin dolaylı yoldan ülke içinde demokratikleşme eğilimine ve insan haklarına katkı sağlaması beklenmesine rağmen her zaman bu şekilde etkiler yaratmadığı da görülmektedir. Dolayısıyla ülkelerin ekonomik gelişmelerine de bazı durumlarda katkı sağlamayacağı söylenebilmektedir.

Sonuç olarak, gelişmekte olan ülkeler küreselleşmenin nimetlerinden tam olarak faydalanabilmek için IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası örgütlerin önerdiği ya da pek çok durumda dayattığı politikaları uygulamak yerine, kendi iç dinamiklerine (kültürel yapı, üretim yapısı, teknoloji düzeyi, beşeri ve fiziki sermaye yapısı, politik faktörler vs.) uygun politikalar geliştirmelidir. Son yıllarda ortaya çıktığı üzere devletin ekonomik faaliyetler içinde daha fazla rol alması gerekliliği gerçeği akıldan çıkarılmamalıdır. Bu minvalde, ekonomik gelişmede istenen sonuçların alınabilmesi için dünyada son dönemlerde devlet güdümlü kapitalist sisteminin benimsenip uygulandığı göze çarpmaktadır. Bu şekilde yüksek katma değere sahip ürünlerin düşük maliyetle üretilip uluslararası pazarlarda rekabet avantajı elde edilmesi açısından güçlü kurumsal ve ekonomik yapıların oluşturulması kritik öneme sahiptir.

KAYNAKÇA (REFERENCES)

- Asongu, S., & Nwachukwu, J. (2017). Globalization and Inclusive Human Development in Africa. *Man and the Economy*, 4(1).
- Becker, J., Elsayyad, M. & Fuest, C. (2012). Auswirkungen der Globalisierung auf die Struktur der Besteuerung. *Perspektiven der Wirtschaftspolitik*, Verein für Socialpolitik, 13(1-2), 4-18.
- Birleşmiş Milletler İnsani Gelişme Raporu (2020). <http://hdr.undp.org/>.
- Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma İstatistikleri (2020). <https://unctadstat.unctad.org>.
- Borensztein, E., De Gregorio, J. & Lee, J.-W. (1998). How Does Foreign Direct Investment Affect Economic Growth. *Journal of International Economics*, 45(1), 115-135.
- Carkovic, M. & Levine, R. (2002). Does Foreign Direct Investment Accelerate Growth?. University of Minnesota.
- Clark, W. C. (2000). Environmental Globalization. Joseph S. Nye Jr. ve John D. Donahue (Eds.). *Governance in a Globalization World* in (86-108). Brookings Institution Press.
- Çelik, M. Y., & Erkan, H. (2010). Küreselleşme Kalkınma ilişkisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26, 188-201.
- De Soysa, I. ve Vadlamannati, K. C. (2011). Does Being Bound Together Suffocate, or Liberate?: The Effects of Economic, Social, and Political Globalization on Human Rights, 1981-2005. *Kyklos*, 64(1), 20-53.
- Dollar, D. (1992). Outward-Oriented Developing Economies Really Do Grow More Rapidly: Evidence From 95 LDCs, 1976-1985. *Economic Development and Cultural Chang.*, 40(3), 523-544.
- Dollar, D. & Kraay, A. (2004). Trade, Growth, and Poverty. *The Economic Journal*, 114(493), 22-49.
- Dreher, A. (2006). Does Globalization Affect Growth?: Evidence From a New Index of Globalization. *Applied Economics*, 38(10), 1091-1110.
- Dündar, S. & Küçükaya, H. (2019). Küreselleşme ve İktisadi Kalkınma İlişkisi: Türkiye İçin Ampirik Bir Analiz. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi EUREFE'19 Özel Sayısı*, 421-429.

- Dünya Bankası Dünya Kalkınma Göstergeleri (2020). <https://data.worldbank.org/>.
- Felbermayr, G. J. (2005). Dynamic Panel Data Evidence on The Trade-Income Relation. *Review of World Economics*, 141(4), 583-611.
- Frankel, J. A. & Romer, D. (1999). Does Trade Cause Growth?. *The American Economic Review*, 89(3), 379-399.
- Gaston, N. (2008). Understanding Australian Income Inequality: The Proper Role Played By Globalisation, Deunionisation and the Terms of Trade. *Agenda: A Journal of Policy Analysis and Reform*, 15(1), 49-63.
- Grossman, G. M. & Helpman, E. (1991). Trade, Knowledge Spillovers, and Growth. *European Economic Review*, 35(2-3), 517-526.
- Grossman, G. M. & Helpman, E. (2015). Globalization and Growth. *The American Economic Review*, 105(5), 100-104.
- Gygli, S., Haelg, F., Potrafke, N. & Sturm, J. (2019). The KOF Globalisation Index – Revisited. *The Review of International Organizations*, 14(3), 543-574.
- Han, E. & Kaya, A. A. (2015). *Kalkınma Ekonomisi: Teori ve Politika*, Nobel Akademik Yayıncılık.
- Heckscher, E. F. & Ohlin, B. (1991). *Heckscher-Ohlin Trade Theory*. The MIT Press.
- Hussain, A., Majeed, S., Muhammad, S. D., & Lal, I. (2010). Impact of globalization on HDI (Human Development Index): case study of Pakistan. *European Journal of Social Sciences*, 13(1), 46.
- Leibrecht, M., Klien, M. & Onaran, O. (2011). Globalization, Welfare Regimes and Social Protection Expenditures in Western and Eastern European Countries. *Public Choice*, 148(3-4), 569-594.
- Li, Q. & Reuveny, R. (2003). Economic Globalization and Democracy: An Empirical Analysis. *British Journal of Political Science*, 33(1), 29-54.
- Lindregg, G. (2019). Globalized development: The effect of Economic Globalization on Human Development in Developing Countries, Essay for C-Seminar in Political Science at Umea University.
- Mah, J. S. (2002). The Impact of Globalization on Income Distribution: The Korean Experience. *Applied Economics Letters*, 9(15), 1007-1009.
- Meinhard, S. & Potrafke, N. (2012). The Globalization-Welfare State Nexus Reconsidered. *Review of International Economics*, 20(2), 271-287.
- Milanovic, B. (2003). The Two Faces of Globalization: Against Globalization as We Know It. *World Development*, 31(4), 667-683.
- Norris, P. (2000). Global Governance and Cosmopolitan Citizens. Joseph S. Nye Jr. ve John D. Donahue (Eds.). *Governance in a Globalization World* (155-177). Brookings Institution Press.
- Onaran, O., Boesch, V. & Leibrecht, M. (2012). How Does Globalization Affect The Implicit Tax Rates on Labor Income, Capital Income, and Consumption in the European Union?. *Economic Inquiry*, 50(4), 880-904.
- Osterloh, S. (2012). Words Speak Louder Than Actions: The Impact of Politics on Economic Performance. *Journal of Comparative Economics*, 40(3), 318-336.
- Potrafke, N. (2015). The Evidence on Globalisation. *The World Economy*, 38(3), 509-552.
- Rodrik, D. (1995). Getting Interventions Right: How South Korea and Taiwan Grew Rich. *Economic Policy*, 10(20), 53-107.
- Rodrik, D. (2009). *Tek Ekonomi Çok Reçete*, Efil Yayınevi.
- Sabi, M. (2007). *Globalization and Human Development*. In *International Conference on Globalization and Its Discontents*, Cortland, The Sage Colleges, USA.
- Samuelson, P. A. (1949). International Factor-Price Equalisation Once Again. *The Economic Journal*, 59(234), 181-197.
- Stolper, W. F. & Samuelson, P. A. (1941). Protection and Real Wages. *The Review of Economic Studies*, 9(1), 58-73.
- Taban, S. & Kar, M. (2016). *Kalkınma Ekonomisi*, Ekin Kitabevi Yayınları.
- Villaverde, J. & Maza, A. (2011). Globalization, Growth and Convergence. *The World Economy*, 34(6), 952-971.
- Çemrek, F. & Burhan, E. (2014). Petrol Tüketiminin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisinin Panel Veri Analizi ile İncelenmesi. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 6(3), 47-58.
- Çetin, M. & Ecevit, E. (2010). Sağlık Harcamalarının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: OECD Ülkeleri Üzerine Bir Panel Regresyon Analizi. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 11(2), 166-182.
- Gujarati, D.N. & Porter, D.C. (2009). *Basic Econometrics*, Fifth Edition, New York, McGraw Hill Educations.
- Hausman, J.A. (1978). Specification Tests In Econometrics. *Econometrica: Journal of The Econometric Society*, 1251-1271.
- Hill, R.C., Griffiths, William E. & Lim, G.C. (2011). *Principles of Econometrics*, Fourth Edition, United States of America, John Wiley & Sons.
- Verbeek, M. (2004). *A Guide to Modern Econometrics*, John Wiley & Sons Ltd, 2.Edition, England, West Sussex.

EKLER (APPENDIX)**Ek 1- Ülke Listesi**

Arjantin	Kazakistan
Bahreyn	Kolombiya
Barbados	Kosta Rika
Birleşik Arap Emirlikleri	Kuveyt
Bostwana	Malezya
Brezilya	Mauritius
Çin	Meksika
Dominik Cumhuriyeti	Panama
Ekvador	Peru
Fiji	Suudi Arabistan
Gabon	Singapur
Guyana	Şili
Güney Afrika	Tayland
Güney Kore	Trinidad ve Tobago
Hong Kong	Türkiye
İran	Uruguay
Katar	Venezuela